

УДК 331.1

Гірман А.П.

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та соціально-трудо­вих відносин
Дніпровського університету митної справи та фінансів

Хоменко О.С.

студент
Дніпровського університету митної справи та фінансів

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПРАЦІ (НА ПРИКЛАДІ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ)

ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OF EFFICIENCY OF LABOUR (FOR EXAMPLE, ENGINEERING INDUSTRY)

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена висвітленню основних положень механізму управління ефективністю праці на підприємстві. У статті розглянуті загальні трактування понять «механізм» та «організаційно-економічний механізм управління ефективністю праці». На основі узагальнення наявних точок зору та підходів до їх визначення сформовано авторське розуміння економічного механізму. Представлено основні підходи до визначення поняття «організаційно-економічний механізм». Дано визначення організаційно-економічного механізму управління підприємством машинобудівної промисловості. Визначені його особливості, структура і функції з метою підвищення ефективності діяльності підприємства машинобудівної промисловості.

Ключові слова: механізм, організаційно-економічний механізм, конкурентоспроможність, управління, переваги, конкурентні переваги.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена освещению основных положений механизма управления эффективностью труда на предприятии. В статье рассмотрены общие трактовки понятий «механизм» и «организационно-экономический механизм управления эффективностью труда». На основе обобщения существующих точек зрения и подходов к их определению сформировано авторское понимание экономического механизма. Представлены основные подходы к определению понятия «организационно-экономический механизм». Дано определение организационно-экономического механизма управления предприятием машиностроительной промышленности. Определены его особенности, структура и функции с целью повышения эффективности деятельности предприятия машиностроительной промышленности.

Ключевые слова: механизм, организационно-экономический механизм, конкурентоспособность, управление, преимущества, конкурентные преимущества.

ANNOTATION

The article is intended to cover the main provisions of the mechanism of management labour efficiency advice. This article discusses the General interpretation of the concepts of mechanism and organizational-economic mechanism of management of efficiency of labour. On the basis of the existing points of view and approaches to their definition have shaped the author's understanding of the economic mechanism. Presents the main approaches to definition of concepts "organizational-economic mechanism". The definition of the organizational-economic mechanism of enterprise management the engineering industry. Determined by its structure and function with the purpose of increase of efficiency of activity of enterprises of machine-building industry.

Key words: mechanism, organizational and economic mechanism, competitiveness, management, benefits, competitive advantages.

Постановка проблеми. Машинобудування має велике значення для зміцнення економіки України і становлення її як незалежної високо­розвинутої держави.

Машинобудування є однією з провідних ланок важкої промисловості. Створюючи найбільш активну частину основних виробничих фондів, машинобудівна промисловість істотно впливає на темпи і напрями науково-технічного прогресу в різних галузях народного господарства, зростання продуктивності праці, інші економічні показники, які визначають ефективність розвитку суспільного виробництва. В умовах розвитку ринкових відносин успішне функціонування підприємств можливе за умов прийняття управлінських рішень та своєчасної розробки, спрямованих на аналіз ринкової кон'юнктури, адаптацію до змін зовнішнього середовища, удосконалення системи управління підприємством, тобто господарського механізму, тому дослідження проблем формування організаційно-економічного механізму управління підприємства машинобудівної промисловості як складової його господарського механізму є актуальним.

Україна здатна виробляти номенклатуру машинобудівної продукції, і це є одним з пріоритетних напрямів для розвитку економіки країни. Проте за роки трансформації вітчизняної економіки машинобудівний комплекс країни зазнав тривалої руйнівної кризи, структурних деформацій, реформування відносин власності, що негативно відбилося на його економічному потенціалі. Так, зазначені процеси супроводжувалися втратами виробничого і кадрового потенціалу, більш ніж двократним скороченням продукції машинобудування, зниженням активності в інноваційно-інвестиційній діяльності тощо. Крім того, фінансово-економічна криза ускладнила можливості вирішення проблем машинобудівного комплексу країни, що обумовлює пошук інструментів управління для машинобудівних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі з питань управління та економіки досліджуються різні підходи до характеристики механізму управління підприємством. Теоретико-методологічні основи управління працею, що розкривають сутнісні характеристики, чинники та умови підвищення продуктивності й ефективності праці, відображені в роботах А. Кульмана, В. Луцковського, В. Мухіна, Е. Короткова, М. Рогози, В. Пономаренко, О. Страхової, Ф. Хміля, Е. Мінаєва, Г. Попова, О. Ястремської та інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але механізм управління ефективністю діяльності підприємства, що є предметом дослідження, аналізується недостатньо, тому необхідно сконцентрувати увагу саме на його вивченні.

Виклад основного матеріалу дослідження. О. Страхова поняття «механізм» застосовує у переносному значенні і трактує як систему, що визначає порядок якого-небудь виду діяльності [1]. Вона також поєднує зазначене поняття з епітетом «механічний», що означає «той, що свідомо не регулюється». Звідси, на її думку, впливає те, що під час використання поняття «механізм» щодо управління передбачається створення такої системи, яка забезпечить постійний управлінський вплив, спрямований на отримання певних результатів діяльності.

Розглядає механізм як систему і російський науковець В. Мухін. Він вважає, що управління – це процес, а система управління – механізм, який забезпечує цей процес [1 с. 64]. А систему управління він визначає як сукупність двох взаємодіючих підсистем (тієї, яка керує, – суб'єкт управління, та тієї, якою керують, – об'єкт управління). Зважаючи на вищезазначене, можна сказати, що механізм управління – це взаємодія суб'єкта та об'єкта управління, які забезпечують цей процес.

Також системою, яка утворюється із взаємопов'язаних ланок (підсистем), що об'єднують множину різних елементів і блоків, забезпечуючи у процесі їх взаємодії функціонування всіх підсистем, називає механізм управління щодо організації відомий український учений Ф. Хміль [2, с. 221]. Діяльність елементів і блоків, на його думку, зумовлюється зовнішніми та внутрішніми приводами. А метою функціонування механізму управління є забезпечення взаємоузгодженої життєдіяльності економічної, соціальної та техніко-технологічної підсистем організації у стратегічному і в оперативному періодах. Автор дійшов таких висновків, спираючись на визначення поняття «механізм».

За словами Г. Попова, механізм управління характеризує основоположні, фундаментальні, наріжні «камені» системи управління [3, с. 6]. До нього належать цілі, функції, принципи та методи управління. На думку Г. Попова, механізм управління є основою системи управління

разом із керуючою системою в статичній (структура управління – органи управління, кадри управління, техніка); керуючою системою в динамічній (процеси управління) та удосконаленням системи управління (як продовження функціонування і особлива стадія динаміки).

Е. Коротков [4, с. 91] стверджує, що система і процес управління є необхідними, але недостатніми умовами його здійснення. Він говорить, що для управління, окрім цілей, функцій, системи управління та управлінських рішень, необхідно, щоб існували певні мотиви трудової активності персоналу. Вони мають враховуватися під час розроблення рішень, у процесі організації функціонування системи управління, в усіх діях керівництва. В цьому випадку мотиви і виступають засобами впливу, стають важелями управління. А вся сукупність мотивів діяльності людини, на яку спирається керівництво, є механізмом управління.

Отже, Е. Коротков визначив механізм управління як сукупність мотивів трудової активності персоналу, які визначають як саму можливість, так і ефективність управління, а також від яких залежить сприйняття впливу. Пізніше він зробив доповнення до свого визначення, в якому зазначив, що в поняття механізму управління необхідно також включити інтереси людини, її цінності, соціально-психологічні установки, застереження, прагнення (індивідуальні цілі), почуття обов'язку.

В. Пономаренко, О. Ястремська та В. Луцковський [5] наголошують на отриманні особливого значення такої логічної тріади, як «механізм управління – трудова мотивація – ефективність функціонування підприємства».

Якщо раніше мотивація персоналу здійснювалася через удосконалення системи організації та оплати праці, то тепер вона відбувається також і через залучення персоналу до процесу діяльності, самоствердження, самовираження, успіху. Таким чином, персонал з урахуванням умов сьогодення має розглядатися вже не тільки як економічний ресурс, але й як потенціал, джерело розвитку певного підприємства, на чому і зробив акцент, розглядаючи сутність механізму управління підприємством, Е. Коротков. Тому трудова мотивація стає активною частиною в процесі формування механізму управління, а вміння використовувати інтелектуальний потенціал певного підприємства перетворюється на першочергове завдання, одну із найбільш привабливих сфер діяльності механізму управління підприємством.

Основна мета формування організаційно-економічного механізму управління раціональним використанням в машинобудівному підприємстві є максимізація прибутку від діяльності за рахунок виявлення та практичного використання наявних резервів використання ресурсів на всіх стадіях життєвого циклу виробу. Основними завданнями такого механізму є [6]:

– формування економічних обмежень щодо нераціонального використання ресурсів протягом життєвого циклу продукції;

– відображення результатів заходів із раціоналізації використання впроваджених на всіх стадіях життєвого циклу машинобудівної продукції, у фінансово-економічній звітності підприємства за допомогою відповідної системи економічних показників;

– встановлення взаємозалежності між досягнутим ступенем використання ресурсів окремими підрозділами та службами підприємства, а також рівнем витрат на виробництво і реалізацію продукції;

– системність, тобто охоплення інноваційними процесами ресурсозбереження усіх ланок (взаємопов'язаних підсистем) управлінського циклу на підприємстві, а саме організаційних, технічних, економічних, соціальних, ідеологічних заходів, методів та засобів, спрямованих на економію ресурсів та раціоналізацію використання ресурсів підприємства;

– економічне стимулювання раціоналізації використання ресурсів підрозділами та службами підприємства, його окремими працівниками.

Організаційно-економічний механізм управління раціональним використанням ресурсів на мікрорівні має ґрунтуватися на таких принципах:

– цілісності, тобто дотримання єдності системи управління раціональним використанням ресурсів на підприємстві, заснованої на взаємозв'язку та взаємообумовленості процесів проектування, технічної підготовки виробництва, виробництва продукції, експлуатаційної та утилізаційної стадій та узгодженні їх показників;

– довгострокової перспективи, тобто формування довгострокових засад здійснення раціоналізації використання ресурсів на підприємстві (вибір стратегії раціоналізації, розбудова системи комплексного економічного управління раціональним використанням ресурсів на підприємстві, розробка необхідних заходів довготривалого характеру);

– нормативності, тобто запровадження та постійне вдосконалення підприємством власної системи стандартів використання ресурсів на різних ділянках та стадіях виробництва, розробленої на основі загальнодержавних та галузевих нормативів, із застосуванням адекватних економічних санкцій до порушників за невиконання встановлених вимог;

– адекватного та оперативного відображення, тобто врахування максимальної кількості факторів впливу, які формують кількісні значення проміжних та підсумкових економічних показників використання ресурсів на підприємстві; аналіз зазначених факторів та показників дає змогу визначити ступінь участі окремих служб та підрозділів в процесі оптимізації використання виробничих ресурсів та підвищенні ефек-

тивності витрат на раціональне використання ресурсів;

– врахування вартості упущених можливостей, тобто забезпечення зіставлення вартості альтернативних варіантів використання ресурсів під час розроблення нових продуктів та виробництва наявних з урахуванням резервів використання ресурсів;

– економічного стимулювання, тобто встановлення прямого взаємозв'язку матеріального заохочення працівників за результатами раціоналізації використання ресурсів всього підприємства загалом, його окремих підрозділів та служб, забезпечення стабільної зацікавленості персоналу та окремого працівника у постійному зростанні продуктивності праці, підвищенні обсягів виробництва якісної продукції тощо.

Головними напрямками реалізації зазначених принципів та формування відповідного організаційно-економічного механізму на машинобудівному підприємстві є:

1) визначення інноваційної стратегії розвитку машинобудівного підприємства з урахуванням вимог раціонального використання ресурсів;

2) розробка диференційованої системи стандартів підприємства щодо витрат ресурсів на одиницю виробленої продукції;

3) удосконалення системи зовнішньої та внутрішньої звітності підприємства з метою збору та аналізу інформації, що відображає поточний стан та результати впровадження заходів з раціонального використання ресурсів на різних етапах життєвого циклу машинобудівної продукції;

4) запровадження системи контролю за виконанням вимог з раціонального використання ресурсів, встановлених підприємством, на кожній стадії виробництва;

5) формування системи фінансування інноваційних заходів з раціонального використання ресурсів (пошук джерел фінансування, визначення оптимальних з точки зору співвідношення результатів та витрат заходів з раціонального використання ресурсів);

6) формування системи регулювання раціонального використання ресурсів за допомогою різних методів управління, а саме економічних – запровадження комплексу економічних санкцій (заохочень) для працівників у разі невиконання (виконання, перевиконання) ними вимог раціонального використання ресурсів на підприємстві; адміністративних – застосування заходів адміністративного впливу до порушників встановлених вимог; соціально-психологічних – морального стимулювання [3]; причому перевага має бути надана саме економічним методам регулювання як найбільш дієвим в ринкових умовах.

Проілюструємо, яким чином запропонований організаційно-економічний механізм може бути застосований (якщо є необхідність, то у дещо модифікованому вигляді) для досягнення конкретної управлінської мети – забезпечення оптимального рівня повних витрат за життєвим

циклом нового машинобудівного виробу. Модифіковану структурну схему такого механізму показано на рис. 1. Метою механізму є раціоналізація використання ресурсів у розрахунок на весь життєвий цикл виробу. Розглянемо детальніше сутність кожного зі структурних елементів механізму.

В загальному вигляді структуру організаційно-економічного механізму управління раціональним використанням ресурсів на машинобудівному підприємстві можна представити поетапно, що утворює комплексну систему управління раціональним використанням ресурсів на підприємстві і може використовуватися для досягнення управлінських цілей за допомогою економічних методів (рис. 2).

Початковий етап механізму раціоналізації використання ресурсів за весь життєвий цикл проектного виробу охоплює сферу передпроектних досліджень, на основі результатів яких у подальшому на підприємстві відбувається формування набору основних техніко-економічних властивостей нового продукту згідно з виявленими споживацькими перевагами й смаками, а також врахуванням наявних засобів виробництва. На другому етапі механізмом передбачено формування множини альтернативних варіантів виготовлення нового виробу, які суттєво відрізняються як за своїми споживчими властивостями відповідно до обраних пріоритетів, так і за особливостями застосу-

ваних технологічних процесів виробництва. На третьому етапі передбачається інтерпретація напрацьованої множини альтернативних варіантів виготовлення продукції в економічну площину з метою визначення рівня ефективності використання ресурсів виробу (на усіх стадіях життєвого циклу).

На четвертому етапі формується множина альтернативних варіантів заходів з раціонального використання ресурсів (технічних, соціальних, організаційних, економічних, екологічних), виходячи з визначеного кола суб'єктів і об'єктів впливу. На цьому етапі також проводяться економічна оцінка ефективності заходів з урахуванням стадій життєвого циклу машинобудівної продукції та відбір найбільш ефективних з них.

На п'ятому етапі здійснюється підбір адекватного інструментарію для реалізації комплексу відібраних заходів з раціонального використання ресурсів, а також визначаються джерела їх фінансування. Зазначений інструментарій охоплює застосування методів управління, а саме адміністративних, економічних та соціально-психологічних.

На шостому етапі, після визначення інструментів впливу та джерел фінансування, відбувається практична реалізація через ухвалення та виконання відповідних управлінських рішень, а також здійснюється контроль за ходом їх виконання.

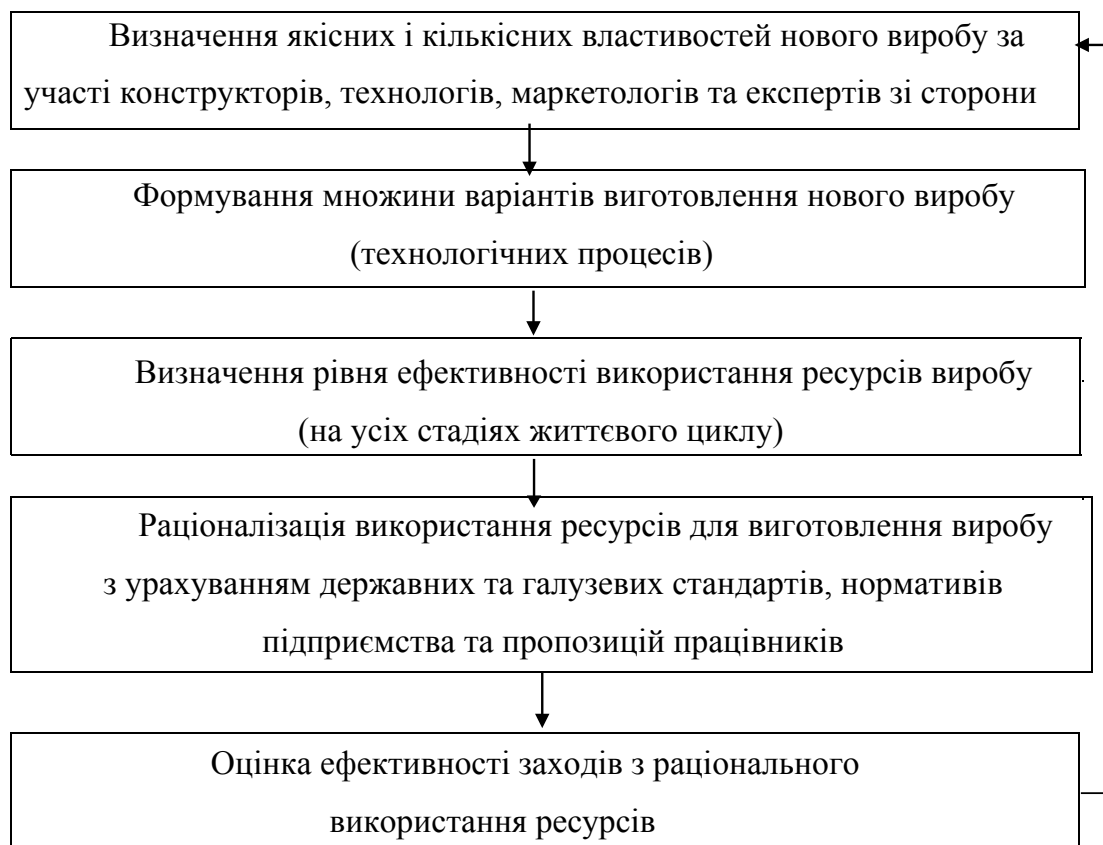

Рис. 1. Структурна схема організаційно-економічного механізму управління раціональним використанням ресурсів (під час підготовки виробництва нових виробів)

Рис. 2. Етапи організаційно-економічного механізму управління раціональним використанням ресурсів на машинобудівному підприємстві

Останнім етапом є оцінка результатів впливу заходів з раціонального використання ресурсів на об'єкти управління. На цьому етапі визначається рівень досягнення поставлених цілей та окреслюється коло проблем, що підлягають вирішенню у майбутньому та слугуватимуть для визначення цілей управління в наступному циклі. Після оцінки результатів впливу цикл повторюється раціональним використанням ресурсів на підприємстві.

Висновки. Механізм управління ефективністю діяльності підприємства слід розглядати як складну систему, що включає підсистеми прогнозування і планування розвитку, мотивації, організації, інформаційного забезпечення. Формування дієвого економічного механізму сприятиме вирішенню однієї з найважливіших проблем сучасного господарювання – підвищення конкурентоспроможності українських підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Анализ зарубежного законодательства и стандартов по энергоэффективности и энергосбережению / [В. Тонкаль, И. Стоянова, Е. Гагурин и др.]. – К. : Агентство по рациональному использованию энергии и экологии, 1996. – 136 с.
2. Внутрифирменное управление материальными ресурсами / под ред. М. Матушкина. – Саратов : Изд. Центр Сарат. гос. соц.-экон. ун-та, 2000. – 376 с.
3. Вовк І. Управління інноваційними конфліктами при впровадженні ресурсощадних заходів на машинобудівних підприємствах / І. Вовк, Ю. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2010. – Вип. 1(3). – С. 39–50.
4. Мазін Ю. Економічні основи управління інноваційною ресурсозберігаючою політикою в машинобудуванні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / Ю. Мазін ; Сум. держ. ун-т. – Суми, 2005. – 22 с.
5. Рубан Л. Маркетингова стратегія підприємств в галузі ресурсозбереження : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.02 «Підприємство, менеджмент та маркетинг» / Л. Рубан ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2000. – 19 с.

6. Моделювання ефективності інноваційних витрат у промисловому виробництві / [В. Микитенко, В. Барканов, Л. Ладонько] // Національне господарство України: теорія та практика управління. – 2008. – С. 62–74.
7. Половнікова С. Ресурсозбереження в розширеному відтворенні трансформаційної економіки України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / С. Половнікова ; Дніпропетровський держ. аграрний ун-т. – Дніпропетровськ, 2003. – 16 с.